

”Sluta betala för att få publicera forskning”

Vetenskapliga tidskrifter som gömmer sina forskningsresultat bakom betalväggar har spelat ut sin roll. Nu har vi chansen att få 500 miljoner mer till forskning – bara genom att säga nej till tidskrifterna, skriver debattörer.

Forskning på våra universitet och högskolor bedrivs för att komma mänskligheten till nytta. Ändå publiceras en stor andel forskningsresultat från svenska lärosäten bakom betalväggar och kan inte läsas fritt, varken av allmänheten eller av forskarna själva. Kostnaden för prenumerationer på vetenskapliga tidskrifter skjuter samtidigt i höjden. Varje år betalar svenska lärosäten och bibliotek mer än en halv miljard för prenumerationer. Dessutom betalar vi sedan några år extra för att få publicera med öppen tillgång. Situationen blir alltmer ohållbar med dubbelbetalningar och prishöjningar.

Men det finns en utväg. Snart löper det största avtalet ut med det nederländska förlaget Elsevier. Vi anser att Bibsam-konsortiet, som förhandlar avtalen för svenska lärosäten, inte bör teckna fler avtal. Pengarna som sparas kan i stället gå till öppen infrastruktur där vetenskapliga artiklar läggs direkt på nätet.

Vetenskapliga tidskrifter som gömmer sina forskningsresultat bakom betalväggar har spelat ut sin roll. Trots att internet funnits i årtionden kommuniceras forskning fortfarande enligt tryckpressens principer. Möjligheten att snabbt och fritt sprida resultat vid sidan av tidskrifterna finns bara i begränsad omfattning. Ett viktigt hinder för ökad tillgänglighet är att tidskrifterna ger prestige åt forskare och deras karriärer. Man får en guldstjärna i kanten av att publicera i en fin tidskrift, vilket kan avgöra en forskares karriär. Forskarsamhället går därför helt i otakt när föråldrade publiceringsmodeller är tänkta att föra oss fram till forskningsfronten.

Andelen vetenskapliga artiklar som kan läsas öppet, utan prenumeration, ökar. Det är positivt, men det beror delvis på att Bibsam-konsortiet betalar för att *både* köpa prenumerationer och publicera artiklar öppet. På så vis slipper enskilda forskare betala avgifter för att publicera en artikel, vilket ofta kan handla om tiotusentals kronor. Men avtalen har inte löst problemet med betalväggar, utan tvärtom gjort det möjligt för förlagen att ta betalt två gånger. Sverige slösar därför bort [mer än en halv miljard kronor](#) om året på föråldrade avtal. En bråkdel av dessa pengar skulle räcka för att underhålla digitala plattformar där artiklarna kunde publiceras öppet tillgängligt.

Problemet är inte tekniken. Den finns redan. Vad som behövs är en attitydförändring. I synnerhet behövs tillförlitlig kvalitetskontroll och bättre sätt att bedöma forskares meritering. Vi tycker att forskare ska bedömas utifrån vad de har gjort och inte efter hur prestigefull tidskrift de har publicerat i.

Sverige har varit utan avtal med Elsevier förut. De negativa konsekvenserna för forskningen [var begränsade](#). Nu är det dags avstå från ett nytt avtal. Forskare har naturligtvis sin akademiska frihet och kan fortsätta publicera i Elseviertidskrifter men bör i så fall se till att också samtidigt publicera sina artiklar öppet. Forskningsfinansiärer och universitet behöver stödja övergången till öppen vetenskap genom att låta forskare återöppna publikationer som

meritering endast om det är möjligt att läsa dessa genom att en öppet tillgänglig version finns i ett öppet arkiv.

Genom att arbeta tillsammans kan akademien återta kontrollen över publicering och bedömning av forskning, och befria oss från betalväggarna hos privata företag med vinstintresse som inte kommer mänskligheten till nytta.

[Open Science Community Sverige](#), genom:

Gustav Nilsson, docent, Karolinska Institutet och Stockholms universitet,
gustav.nilsson@ki.se

Peter M. Dahlgren, fil. dr.

Anders Eklund, biträdande professor, Linköpings Universitet

Henrik Danielsson, professor, Linköpings universitet

Rickard Carlsson, docent, Linnéuniversitetet

Åse Innes-Ker, docent, Lunds Universitet

Thomas Nordström, universitetslektor, Linnéuniversitetet

Rebecca Willén, lektor/forskare, Linnéuniversitetet och IGDORE

Denna debattartikel publicerad av Svenska Dagbladet online 2023-03-29:

<https://www.svd.se/a/WRaBjL/sluta-betala-for-att-fa-publicera-forskning-skriver-debattorer>